

ИРЕНА ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ. *ЈЕЗИК СОВЕРШЕНИ.*

Ниш: Филозофски факултет, 2016, 240 стр.

1. У библиотеци *Студије* Филозофског факултета у Нишу 2016. године је објављена књига *Језик совршени*. Како је истакнуто у предговору, посвећена је пре свега студентима, али и и широј, не само стручној, публици. Већ сам наслов књиге упућује на језик којим су писана дела у предстандардној епохи развоја српског књижевног језика.

2. Књига *Језик совршени* садржи једанаест радова о језику писаца из периода од тридесетих година XVIII до тридесетих година XIX века. Књига је подељена на четири целине према подручју са којег потичу писци чији је језик био предмет истраживања: „Језик писаца предстандардног доба са тла данашњег румунског Баната” (стр. 13–74), „О језику Јована Стерије Поповића” (стр. 75–100), „Језик Стефана Живковића Телемака” (стр. 101–188), „О језику Крајишника Константина Пеичића” (стр. 189–221).

2.1. У раду *Изрази за мере у путопису Андреја Петковића из 1734. године* (стр. 15–28) аутор се бавио изразима за меру, чије је изражавање било део шаблонизма (српских) путописа. У раду се наводе изрази за растојање, величину предмета и број предмета и сви су поткрепљени одговарајућим контекстом, а такође је указано и на сличности и разлике у исказивању израза за мере са путописом Јеротеја Рачанина из 1727. године.

Интересовање за овај путопис резултирало је још једним истраживањем. У претходном раду истакнуто је да се нарочито треба приступити проучавањима лексике путописа Андреја Петковића (из 1734), па је један лексички слој обрађен у раду *О турцизмима у путопису Андреја Петковића из 1734. године* (стр. 29–43). Поред кратке историје о проучавању турцизма у српској науци, главни део рада чини речник од 42 одреднице. Свака одредница садржи граматичку информацију, значење, потврду са страницом и бројем реда у рукопису, а затим и податак о пореклу речи на основу Шкаљићевог речника *Турцизми у српскохрватском језику*. Сви турцизми су анализирани са фонетског, творбеног и семантичког становишта. И овом приликом направљена је паралела са путописом Јеротеја Рачанина, а такође

је занимљив и податак о заступљености ексцерпираних турцизама у Михајловићевом речнику страних речи у предвуковском периоду (под називом *Грађа за речник страних речи у предвуковском периоду (од времена пре Велике сеобе до Вуковог Рјечника 1818 године)*). С обзиром на то да је мало радова о овом лексичком слоју на материјалу из периода пре Вука, овај рад представља допринос историјском проучавању турцизама.

У раду *Доситеј Обрадовић и језичко јединство Јужних Словена* (стр. 44–54) сагледава се улога Доситеја Обрадовића у разматрањима питања о језичком јединству Јужних Словена, пре свега Срба и Хрвата. На основу Доситејевих списа истичу се Доситејеве идеје о српском народу и његовом језику, које су утицале на филолошке студије Јозефа Добровског, Јернеја Копитара и Вука Караџића. Аутор закључује да су све идеје које је изнео у својим списима о српском језику и простору који обухвата искључиво просветитељске, а имале су за циљ да оправдају употребу народног језика у књижевности, односно представљају „апологију српском народном језику” (стр. 52).

О језику Димитрија Тирола готово да није било речи до појаве рада *Напомене о језику Димитрија Тирола* (стр. 55–74). Овај рад бави се језичким особинама *Банатског алманаха* (1827), чији је аутор био Тирол. Фонетском и морфолошком анализом, уз извесне напомене које се тичу синтаксе и лексике, показано је да су књижевни прилози писани у највећој мери народним језиком прве половине XIX века уз употребу славенизама и славеносрбизама, као и извесних одлика тадашњег књижевног језика, као што су употреба партиципа и одређених барокних црта у синтакси.

2.2. Након писаца из румунског дела Баната, аутор своју пажњу посвећује такође Банаћанину, овог пута са српског тла, Јовану Стерији Поповићу. У раду *Вербална комика Јована Стерије Поповића* (стр. 77–100) аутор анализира језичка средства којима је остварена вербална комика (комика речи) у Стеријиним комедијама *Тврдица*, *Покондирена тиква* и *Родолупци*. С обзиром на то да је код Стерије смех остварен пре свега вербалном комиком, анализом одабраних примера из поменутих комедија указује се на то како писац карактеризацију својих ликова остварује помоћу језика, у чему се, како се у раду истиче, огледа Стеријина оригиналност и значај и данас.

2.3. Читава тематска целина посвећена је језику Стефана Живковића Телемака, тј. преводу романа *Прикљученија Телемака*. Четири рада са различитих аспеката осветљавају живот и језик овог књижевника истичући његов значај за развој српског књижевног језика на народној основи.

У раду *Прилог познавању живота и рада Стефана Живковића Телемака* (стр. 103–120) аутор износи познате чињенице из живота и рада Стефана Живковића, а такође на основу различитих извора и неке нове чиње-

нице, све у циљу истицања значаја личности овог књижевника, Доситејевог следбеника, а у неким идејама претходника Вука Караџића.

Пре Вукове реформе писма и правописа проблем је представљало писање тзв. критичних сугласника и одређених група. У раду *Графијске одлике „Телемака” (1814) Стефана Живковића* (стр. 121–131) аутор се бави графијским решењима у писању сугласника /љ/, /њ/, /ћ/, /ђ/ и групе [јо]. Упоредивањем графије *Телемака* с графијом низа славеносрпских писаца, дошло се до закључка, уз позивање на ранија запажања А. Младеновића, да је она „традиционално славеносрпска”, али и „у неколико праваца и прогресивна” (стр. 129).

У раду *Дијалекатске црте у „Телемаку” (1814) Стефана Живковића* (стр. 132–153) регистроване су фонетске и морфолошке особине које су у духу шумадијско-војвођанског дијалекта, односно источносремског говорног типа. Указује се и на одсуство неких дијалекатских црта које нису нашле своје место у језику Стефана Живковића, по чему се његов језик приближава данашњем књижевном језику.

Анализом ставова Стефана Живковића о српском књижевном језику, напоменама о графији и ортографији, као и анализом језика романа *Прикљученија Телемака*, у раду *Значај романа „Прикљученија Телемака” (1814) за развитак српског књижевног језика* (стр. 154–188) указује се на допринос овог дела за развој српског књижевног језика на народној основи.

2.4. Последња тематска целина посвећена је језику Крајишника Константина Пеичића. Језик овог писца, како се истиче, готово да није био предмет језичких проучавања. Оба рада (*Обележавање квантитета у драми „Младен и Доброљуб” (1829) Константина Пеичића* (стр. 191–206) и *Обележавање квантитета слогова у славеносрпској епоси на примеру две посвете драми „Младен и Доброљуб” (1829) Константина Пеичића* (стр. 207–221)), која за предмет имају драму *Младен и Доброљуб*, односно две посвете овој драми Константина Пеичића, баве се једним сегментом његовог језика – обележавањем квантитета слогова. Наиме, реч је о ортографском поступку обележавања квантитета слогова удвајањем вокала (односно удвајањем вокалске графеме, што би, према мишљењу аутора, био адекватнији термин) који датира још из средњег века, а који је био битна особина језика Гаврила Стефановића Венцловића, док се среће код свега неколицине славеносрпских писаца. У оба рада примери су разврстани по истом принципу, а уз сваки пример наводи се и акценатовани облик у савременом језику. Удвајањем вокала обележавају се дугосилазни и дугоузлазни акценти, као и некацентоване дужине. У првом раду наводе се примери за удвајање вокала *a*, *e*, *y* и *o*, а у другом има и примера са диграфом <й> (којим се обележава дуго *и*). Упоредивањем са делима других писаца у којима се јавља ова ортографска црта указује се на сличности и разлике. Иако није засигурно

утврђено шта је био разлог оваквог ортографског поступка, спроведена истраживања веома су значајна за историјски развој шумадијско-војвођанског акценатског система.

3. Радови штампани у овој књизи различити су према методолошком приступу, али сви имају за предмет језик писаца из периода пре Вука, а све са циљем да се још једном укаже на тежњу српских писаца из славеносрпског периода да се изнађе савршени књижевни језик. Она у неким својим сегментима указује на то какав је био и какав треба да буде књижевни језик у Срба, указује на неке од идеја Вукових претходника о овом питању и анализира језик неколико значајних писаца овог периода.

Ова књига, дакле, обухвата различита питања о природи српског књижевног језика из предстандардне епохе његовог развоја. Неки радови ревидирају постојећа сазнања допуњујући их новим промишљањима, неки пак за предмет имају језик писаца о којима досад у науци није било речи, па на тај начин проширују опсег научних сазнања о овој епохи у развоју српског књижевног језика. Богата литература која се налази на крају сваког рада као и научна апаратура која је коришћена у радовима одлична су смерница младим истраживачима који одлуче да се у свом научном раду баве овом књижевнојезичком епохом, која још увек није у потпуности истражена.

Приказана књига испуњава намену коју јој је аутор одредио, те ће сигурно користити како у научне тако и у образовне сврхе, а свакако ће допринети, како се у предговору истиче, и ближем упознавању „културне и језичке прошлости која је остала у сенци велике Вукове књижевнојезичке реформе” (стр. 10).

Јелена М. Стошић¹
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за српски језик

¹ jelena.stosic@filfak.ni.ac.rs